

Svenska utvärderingsföreningen

SVUF

Presenterar

Nordens största utvärderingskonferens

UTVÄRDERING

För ett bättre samhälle

12–14 oktober 2022

Norra Latin Stockholm

Rum 453

Coronakommissionen:

utvärdering av stora samhälleliga kriser med anledning av pandemin

Panel

- Shirin Ahlbäck Öberg
- Johan Hirschfeldt
- Erik Magnusson
- Anna Johansson
- Marianne Stålheim
- Mats Alentun
- Jan-Eric Furubo

Moderator: Ylva Norén Bretzer

Utgångspunkt

- Coronacommissionens slutbetänkande 25/2

Slutsatser bland andra:

- Flera riktiga strategier – ekonomi hellre snabbt än träffsäkert
- Få och sena åtgärder
- Krisledningen var bristfällig, regeringen – FHM
- Evidens var viktigare än att ”ta det säkra före det osäkra”
- Kommunikation av råd otydliga
- Oklar eller bristfällig dokumentation av krishanteringen

Fråga 1: Har vi ett resilient och lärande politiskt system i Sverige idag, på nationell eller lokal nivå?

Ge exempel på hur? Eller inte?

Har vi ett resilient och lärande politiskt system i Sverige idag, på nationell eller lokal nivå?

- **Nja...**
- Liten förståelse för behov och förutsättningar mellan nivåer
- Svårt att lära över gränser, organisationer och händelser
- Teoretiskt och/eller empiriskt lärande?
- Process och/eller resultat?
 - *"Vi jobbade väldigt bra i staben men skogen brann likförbannat ner..."*

Har vi ett resilient och lärande politiskt system i Sverige idag, på nationell eller lokal nivå? Ge exempel på hur?

Marianne Stålheim

Har vi ett resilient och lärande politiskt system i Sverige idag, på nationell eller lokal nivå? Ge exempel på hur? (Fråga 1)

- Nej, inte på nationell nivå. Formerna för politikens lärande vid kriser är inte institutionaliserade. Varken som norm, resursmässigt, erfarenhetsmässigt, kunskapsmässigt eller regelmässigt (t.ex. enligt lagar och förordningar).
- Istället krävs det idag att politiken själv, då varje enskild kris inträffat (och eventuellt även pågår), fattar beslut om formerna.
- Följderna kan bli att inget utvärderingsuppdrag ges överhuvudtaget.
- Om utvärderingsuppdrag ändå ges föreligger substantiella risker: Förseningar, uppdragsbeskrivningar och utnämningar som tar politisk hänsyn, att de främsta professionella resurserna inte blir identifierade eller är tillgängliga, att välanpassade datainsamlingsmetoder och analysmetodiker inte finns förberedda. Överlag föreligger risk för att uppdraget inte blir ändamålsenligt formulerat.
- Leder till brister och förseningar i datainsamling, analyser, slutsatser, rapportering, lärande och rekommendationer. I slutändan att både styrningen av hanteringen av en pågående kris, och styrningen för förberedelserna för att hantera liknande kriser i framtiden, blir svagare än annars.

Fråga 1: Jo, men kanske inte i kriser.

Utvärdering (grundläggande synsätt och institutioner) handlar om stabila beteenden. Inte om kriser eller dramatiska brytpunkter.

Vissa saker gäller både i stabila situationer och kriser. Beslutsfattare utgår från antaganden (välgrundade eller ej, felaktiga eller korrekta) om:

- Vilka beteenden eller åtgärder som påverkar ett problem (leder minskat solande till minskad risk för hudcancer).
- Antaganden om hur statlig styrning kan påverka beteenden och frekvens av åtgärder (solande).

I kriser måste beslutsfattare identifiera kunskap under stor tidspress och under stor osäkerhet. Det är kunskap och inte utvärderingar som efterfrågas.

Kan lärandet i de politiska och
förvaltande systemen bli
bättre?

(Fråga 2)

Kan lärandet i de politiska och förvaltande systemen bli bättre?

- **JA!**
- Beställarkompetensen behöver vässas!
- En ledningsfråga: från dokumentation i realtid under händelsen till mottagande av utvärderingens resultat
- Sluta göra utvärderingar för sakens skull – dolda syften
- Sluta "utred" hela händelsen och välj ut några centrala områden och gå på djupet.
- Försök lära av det som går bra... vi ägnar inte så mycket tid att "älta" det som fungerar och försöka förstå vad det är som just gör att det funkar...

Kan lärandet i de politiska och förvaltande systemen bli bättre?

- Ja.
- Beställarkompetens. Varför göra en utvärdering? Plan, organisation och vilja för att ta hand om resultat.
- Politiskt ansvar...? Ansvar för historieberivningen. Längre än en mandatperiod.
- Förvaltande systemen har mer långsiktighet än de politiska. Lärande kultur/organisation. Hinder för lärandet? Var fattas besluten?

Kan lärandet i de politiska och förvaltande systemen bli bättre? Om du svarar ja, kan du ge förslag på hur sådana förbättringar kan eller bör ske? Om svaret är nej, får du gärna utveckla lite mer... (Fråga 2)

- Ja, på nationell nivå. Tillgången till en "nationell utvärderingsstyrka" som stärker den nationella "utvärderingsberedskapen" bör säkerställas.
- Utifrån analyser av möjliga typhändelser bör relevanta myndigheter med flera, enligt formella krav (t.ex. regleringsbrev eller förordningar), utse "krisplacerade" utvärderare. Dessa ska vid en händelse "släppa allt för handen" och "inställa sig".
- Organisatoriskt kan utvärderingsstyrkan antingen bli placerad på krishanteringskansliet (som i sin tur måste ligga inom Statsrådsberedningen) eller på en enskild myndighet.
- För utformningen av specifika uppdragsbeskrivningar bör en standard finnas förberedd för varje typhändelse. Dessa ska främst ha lärande som syfte och omfatta bedömningen av både förberedelser och hantering. Generella beskrivningar av möjliga datainsamlingsmetoder och analysmetodiker som möjliggör effektbedömningar ska finnas förberedda för varje typhändelse.
- Strukturella hinder för bemanning, finansiering, datainsamling m.m. som identifieras vid bygget av utvärderingsberedskapen ska identifieras och rapporteras till ledningen för ansvarig myndighet och/eller regeringen. Rapporteringen måste givetvis lämna förslag på åtgärder så att utvärderingsberedskapen är på topp den dagen krisen inträffar!

Fråga 2. Möjligen, men det enda vi vet är att nästa kris "will look different from the last" (Stiglitz 2020).

Två faktorer verkar påverka hur beslutsfattare söker kunskap

- Den omedelbara eller initiala uppfattningen om vad krisen "handlar om" kan göra att relevant kunskap inte efterfrågas.
- Befintliga kunskapsstrukturer är inte anpassade till kriser. Det handlar både om utbudssidan och efterfrågesidan.

En sak till är viktig: Lärande i förhållande till ansvarsutkrävande.

DISKUSSION

Stort TACK till panelen och till publiken!

- Shirin Ahlbäck Öberg
- Johan Hirschfeldt
- Erik Magnusson
- Anna Johansson
- Marianne Stålheim
- Mats Alentun
- Jan-Eric Furubo